

GÖRKƏMLİ ELM XADİMİ

Hüseyn Məmməd-rəsul oğlu Hüseynov Azərbaycan tarixində qalan, xalqına şərəflə xidmət edən şəxsiyyətlərdən biridir. O, 1909-cu ildə aprel ayının 28-də Azərbaycanın füsunkar guşələrindən birində - Quba şəhərində anadan olmuşdur.

H.Hüseynov 1925-ci ildə Qubada orta məktəbin birinci pilləsini bitirdikdən sonra Bakı Pedaqoji Texnikumuna (seminariyaya) daxil olur və 1928-ci ilə qədər burada təhsil alır. Qeyd etmək lazımdır ki, o illərdə tələbələr yaşayışı, təhsili, geyimi və qidalanması dövlət hesabına təmin olunurdu. Pedaqoji texnikumu bitirdikdən sonra 2 il 1930-cu ilin sentyabr ayına qədər əvvəlcə Xaçmaz stansiyasında yeddillik məktəbdə müəllim, sonra isə Quba şəhərində dairə xalq təhsili şöbəsində təlimatçı işləyir.

Atası Məmmədrəsul kişidən torpağa, təbiətə məhəbbət görən Hüseyn müəllim 1930-1935-ci illərdə təhsilini Moskvanın Yer Quruluşu İnstitutunda davam etdirir. Torpaqların suvarılması fəkültəsini fərqlənə diplomu ilə bitirən H.Hüseynov SSRİ Əkinçilik (Torpaq) Nazirliyinin sərəncamı ilə elmi fəaliyyətlə məşğul olmaq üçün Moskva şəhərindəki Ümumittifaq Elmi-Tədqiqat Hidrotexnika və Meliorasiya İnstitutuna göndərilir. O, burada əvvəlcə pambıqçılıq zonasının suvarılması şöbəsində kiçik elmi işçi, baş elmi işçi, 1949-cı ildən isə 1956-cı ilin axırınadək Kür-Araz düzənliyinin suvarılması sektorunun müdiri vəzifələrində işləmişdir.

Moskvada işlədiyi zaman (1935-1956-cı illər) H.Hüseynov öz tədqiqatlarını o vaxtlar keçmiş SSRİ məkanında suvarma əkinçiliyi və meliorasiya sahəsində ən tanınmış simalardan olan Ümumittifaq Kənd Təsərrüfatı Akademiyasının akademikləri A.N. Kostyakov və İ.A.Şarovun rəhbərliyi altında aparmışdır. Onun bir alim və şəxsiyyət kimi formalaşmasında onların böyük xidmətləri olmuşdur.

H.Hüseynov 1935-1941-ci illərdə elmi-tədqiqatlarını Türkmənistanın Murqab hövzəsində aparmış, əsas etibarilə pambıqçılıq təsərrüfatlarında kənd təsərrüfatı bitkilərinin suvarma rejimlərinin və şırımlarla suvarma texnikasının əsas elementlərinin öyrənilməsi və tətbiqi, təsərrüfatdaxili suvarma sisteminin yenidən qurulması məsələlərinə həsr etmişdir. Aparılan araşdırmalar göstərmişdir ki, pambıq əkinlərində yüksək məhsul almaq üçün aqrotexniki tədbirlərlə yanaşı, sudan istifadənin təşkili və əkinlərdə suvarmanın cərgələrarası becərmə ilə əlaqələndirilməsi böyük rol oynayır. Türkmənstanda suvarma işlərinin təkmilləşdirilməsi üzrə aparılan tədqiqat işləri, akademik A.N.Kostyakovun sözlərinə görə, Sovetlər ölkəsində yeni suvarma sisteminin işlənilib hazırlanmasının əsasını qoydu.

H.Hüseynovun Moskvadan sonrakı fəaliyyəti Azərbaycanla bağlıdır. O, həmin illərdə suvarma sistemlərində təsərrüfat hesabının tətbiqi, meliorasiya olunmuş torpaqlarda kənd təsərrüfatı bitkilərinin (pambıq, taxıl, yem bitkiləri) yağışyağdırma və öz axını ilə suvarılmasının səmərəliliyi, yeni suvarma sistemləri tətbiq olunan ərazilərdə pambığın suvarılmasının və cərgəarası becərilməsinin təşkili məsələlərini tədqiq etmişdir.

Azərbaycanda aparılan elmi işləri daha da genişləndirmək və səmərəsini artırmaq, eyni zamanda ilk addımlarını atan Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Hidrotexnika və Meliorasiya İnstitutunun rəhbərliyinin dəvəti ilə H.Hüseynov 1956-cı ilin axırından Bakıya köçür və həyatının axırına qədər bu elm məbədində fəaliyyət göstərir. O, 1957-1980-ci illərdə suvarma şöbəsinə rəhbərlik edir və Azərbaycanda kənd təsərrüfatı bitkilərinin suvarılması ilə bağlı bütün tədqiqat işlərinə elmi və metodik köməyini əsirgəmir. Onun rəhbərliyi, eləcə də çoxsaylı tələbələrini və həmkarlarını iştirakı ilə Azərbaycanın müxtəlif torpaq-iqlim xüsusiyyətlərinə malik ayrı-ayrı bölgələrində əsas kənd təsərrüfatı bitkilərinin su tələbatı və suvarma rejimləri, yeni mütərəqqi suvarma üsullarının işlənilib hazırlanması və tətbiqi, suvarma üsullarının və texnikasının rayonlaşdırılması və digər problemlər tədqiq olunmuş və nəticələri istifadə olunmaq üçün aidiyyəti üzrə su və kənd təsərrüfatı təşkilatlarına təqdim edilmişdir.

Deyilənlərlə yanaşı, professor H.Hüseynov tərəfin-

dən işlənilib hazırlanmış bir çox elmi tövsiyələr Azərbaycanın suvarma əkinçiliyində öz tətbiqini tapmışdır. Bunlardan daimi kart suvarma kəndlərinin müvəqqətləri ilə evəz olunması, pambıq bitkisinin vegetasiya suvarmalarını sahələrə böyük sərfə (saniyədə 120-150 litr) su axını verməklə aparılmasının təşkilatı və tətbiqi, suvarmanın səyyar su boruları tətbiq etməklə və uzun şırımlarla suvarılması, nəmlənmə dərinliyinin şırımların uzununa nizamlanması, intensiv texnologiyalar tətbiq etməklə bir sahədə ildə 2-3 dəfə məhsul alınması, bitkilərin su, qida, duz, hava rejimlərinin kompleks şəkildə nizamlamaqla yüksək məhsul alınması texnologiyası və sair təklifləri göstərmək olar.

Professor H.Hüseynovun və onun tələbələrini tədqiqatları, elmi tövsiyələri Azərbaycanın suvarma əkinçiliyində, meliorativ sistemləri layihələndirilməsində, tikintisində və istismarında geniş tətbiq olunmuş, hazırda da öz aktuallığını itirməmişdir.

Gənc yaşlarından elmi fəaliyyətə başlayan Hüseyn müəllim 1939-1941-ci illərdə akademik A.N.Kostyakovun rəhbərliyi ilə Ümumittifaq Elmi-Tədqiqat Hidrotexnika və Meliorasiya İnstitutunun aspiranturasında oxumuş, ancaq Böyük Vətən müharibəsinin başlanması onun dissertasiya işini müdafiə etməsinə imkan verməmişdir. Fəxri Almaniyasının hücumunun birinci günü—1941-ci il 22 iyunda H.Hüseynov cəbhəyə səfərbər olunur və Ukraynada vuruşan Cənub-Qərb cəbhəsinə göndərilir.

1945-ci ildə ordudan tərxis olunduqdan sonra yenidən instituta qayıdan H.Hüseynov "Düzgün dövrə əkin tətbiq olunan pambıqçılıq sovxozlarında suvarma şəbəkəsinin yenidən qurulması metodikası" mövzusunda dissertasiya işini başa çatdırır və 1946-cı ilin fevral ayında Moskva Hidromeliorativ İnstitutunun Elmi Şurasında namizədlilik dissertasiyasını müdafiə edir. Azərbaycanda aparılan elmi-tədqiqatların ümumiləşdirən H.Hüseynov 1969-cu ildə Novoçerkassk Mühəndis-Meliorativ İnstitutunun Elmi Şurasında "Azərbaycanda suvarılan torpaqların səmərəsinin artırılması, kənd təsərrüfatı bitkilərinin suvarma üsulları və texnikasının yaxşılaşdırılması yolları" mövzusunda doktorluq dissertasiyasını müdafiə edir. Ümumittifaq Attestasiya Komissiyası 1972-ci ildə H.Hüseynova "Meliorasiya və suvarma əkinçiliyi" ixtisası üzrə professor rütbəsi verir. Elmi-tə-

dqiqatlar və kənd təsərrüfatı sahəsində qazandığı nailiyyətlərə görə Azərbaycan Ali Soveti Rəyasət Heyətinin Fərmanı ilə 1976-cı ilin fevralın 2-də H.Hüseynova "Azərbaycan SSR-nin Əməkdar elm xadimi" fəxri adı verilir.

Böyük nüfuz, erudisiya və mədəniyyət sahibi olan H.Hüseynov bir çox mötəbər elmi-texniki cəmiyyətin üzvü idi. O, dəfələrlə SSRİ və Azərbaycanın Meliorasiya və Su Təsərrüfatı Nazirliklərinin Elmi-Texniki şuralarının, Ümumittifaq Kənd Təsərrüfatı Akademiyasının suvarma bölməsinin və digər şuraların üzvü seçilmiş, respublikadan kənar da ölkəmizi layiqincə təmsil etmişdir.

O, öz üzərində daima işləyən, özünə və həmkarlarına qarşı çox tələbkar, lakin çox da ədalətli bir insan idi. H.Hüseynov, eyni zamanda, gözəl elmi rəhbər, müəllim, hami idi. Onun rəhbərliyi altında 16 nəfər namizədlik, bir nəfər isə doktorluq dissertasiyası müdafiə etmişdir. Onun dəstəyinə ehtiyacı olan, ona müraciət edən başqa həmkarlarına da Hüseyn müəllim öz köməyini əsirgəməzdi. O, öz yetişdirmələrinə atalıq qayğısı göstərirdi. Böyük nüfuz və hörmət sahibi olan H.Hüseynovun sözü keçmiş SSRİ məkanının hər yerində keçərlidir.

Görkəmli alim 280 elmi əsərin müəllifi idi. Onun əsərləri 120 çap vərəqi həcmində kitab, monoqrafiya, metodik vasitə, broşür və məqalə kimi çap olunmuşdur. H.Hüseynovun vətən qarşısındakı xidmətləri öz layiqli qiymətini almışdır. Belə ki, Böyük Vətən müharibəsində göstərdiyi qəhrəmanlıqlara görə o, "II dərəcəli Vətən müharibəsi" ordeni və 7 medalla, əmək cəbhəsindəki səmərəli fəaliyyətinə görə "Şərəf nişanı" ordeni və digər medallarla, o cümlədən Xalq Təsərrüfatı Nailiyyətləri Sərgisində bir qızıl, üç gümüş, üç bürünc medalı ilə təltif olunmuşdur.

Professor H.Hüseynov 1989-cu ildə may ayının 3-də, ömrünün 81-ci baharında dünyasını dəyişmişdir. O, elə zəngin elmi-praktiki irs qoyub getmişdir ki, bu irs bu vaxta qədər də öz aktuallığını itirməmişdir. Hazırda da bir çox alimlər H.Hüseynov irsinə müraciət edir və onun elmi işlərindən bəhrələnilirlər. Onunla birgə işləyən, təmasda olan hər bir insan H.Hüseynovu xoş xatirələrlə yada salır.

Ağamir HƏŞİMOV,
aqrar elmləri doktoru,
professor,
Nadir NADİROV,
aqrar elmlər üzrə
fəlsəfə doktoru, dosent.